

חלק שני

קראו את קטע המידע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

מוציאים לחם מן הארץ

האם אתם יכולים לדמיין לעצמכם ארוחת ערב ללא פרוסת לחם? הפסקת עשר ללא כריך? מנת פלאפל ללא פיתה? קשה לדמיין עולם בלי לחם. הלחם הוא מוצר בסיסי המשמש מרכיב חשוב בתזונתו של האדם. יש בו חומרים חיוניים לגוף, כגון פחמימות, ויטמינים, מינרלים ופלבונים. חומרים אלה עוזרים לבנות את גוף האדם ולקיים אותו.

5 איך התחיל האדם לייצר לחם?

כבר בתקופה קדומה מאוד גילה האדם שהוא יכול להשתמש בסוגי דגן¹, כגון חיטה ושעורה, למאכל ולהכנת קמח. הוא אסף זרעים של חיטה ושל שעורה משדות הבר, זרע אותם מסביב למקום מושבו וגידל אותם. כך הצליח האדם להרבות את גידולי הדגן באופן מלאכותי.

עם הזמן למד האדם להכין לחם מגידולי הדגן. לאחר שקצר את גרגירי החיטה והשעורה, הוא ייבש אותם בשמש. את הגרגירים המיובשים טחן באמצעות שתי אבנים ויצר קמח. 10 את הקמח הוא ערבב במים והכין ממנו בצק. לאחר מכן קָש את הבצק, אפה אותו, וכך יצר את הלחם הראשון. הלחם הראשון היה שטוח ודק. המְצָרִים הקדמונים היו הראשונים שהוסיפו לבצק שמרים. בזכות השמרים הם הצליחו להתפיח את הבצק ולהכין ממנו לחם רך ואוורירי, השונה מן הלחם שהיה מוקר עד אז.

15 איך מייצרים לחם היום?

כיום רוב האנשים אינם מייצרים בעצמם את הלחם שהם אוכלים, אלא קונים לחם המיוצר במאפיות תעשייתיות גדולות. הקמח מגיע מטחנת הקמח אל המאפייה, שם מוסיפים לו מים, שמן, תבלינים ושמרים, ומכונת הבצק מערבבת את החומרים. כשהבצק מוכן הוא יוצא מן המכונה חתוך לגושים קטנים ואחידים. גושים אלה מתחילים לנוע על מסילה באטיות לכיוון תנור אפייה גדול מאוד. כך נכנסים גושי בצק חיוורים מצד אחד של התנור, 20 ומצדו האחר יוצאות כיכרות לחם חומות וריחניות. לאחר שכיכרות הלחם מתקררות, חלק מהן מגיעות לשתי מכונות נוספות: האחת פורסת אותן והאחרת עוטפת אותן. בסוף תהליך ייצור הלחם כל כיכרות הלחם מוכנסות לארגזים. הארגזים מועמסים על משאיות, והן מובילות אותם לחנויות.

¹ דגן – שם כללי לצמחים שהגרגירים שלהם משמשים מזון לבני אדם, כגון חיטה, שעורה, אורז, תירס.

כמעט לכל ארץ או לכל אזור בעולם יש לחם המיוחד להם. כיצד התפתחו סוגי לחם שונים? התשובה לכך קשורה למאפיינים המיוחדים של כל ארץ או אזור: האקלים (טמפרטורה וכמות גשם) וכן מבנה השטח, למשל מישורי או הררי. מאפיינים אלה משפיעים על סוג הדגן הצומח באותו אזור. יש אזורים שהגידול העיקרי בהם הוא חיטה, שעורה או שיבולת שועל, ויש אזורים שהגידול העיקרי בהם הוא דגן מסוג אחר, כגון אורז, תירס או טף. סוג הדגן משפיע על סוג הלחם המיוצר ממנו.

טף

הטף הוא הדגן הקטן בעולם. אזור גידולו העיקרי הוא אתיופיה שביבשת אפריקה. הוא גדל בחורף וזקוק לגשם רב ולאדמה רוויה כדי לצמוח. את הטף טוחנים לקמח ומן הקמח מכינים אינג'רה, שהיא סוג הלחם המוכר והנפוץ ביותר באתיופיה. האינג'רה היא מעין פיתה רכה ולחה הנאפית במחבת וטעמה חמצמצ. היא אינה רק לחם, משתמשים בה גם כצלחת מניחים עליה את המזון, ובזמן הארוחה אוכלים גם אותה.

הודו, שהיא אחת המדינות הגדולות בעולם, היא דוגמה למדינה שבה יש קשר בין לחם לאקלים. צפון הודו הוא אזור מישורי בחלקו, חם שם רוב השנה אך יש בו גם תקופה קרה, ולכן הוא מתאים לגידול חיטה. זו הסיבה שבדרך כלל אוכלים בצפון הודו לחם העשוי חיטה. לעומת זאת בדרום הודו המצב שונה. אמנם גם אזור זה מישורי, אך חם שם במשך כל השנה, ולכן אינו מתאים לגידול חיטה. סוג הדגן העיקרי בדרום הודו הוא אורז. את גרגירי האורז טוחנים לקמח, וממנו אופים סוגי לחם שונים.

סוג הלחם קשור לא רק לתנאי האקלים אלא גם לכלים העומדים לרשות האדם בכל אזור. למשל לשבטי נוודים החיים במדבר אין תנורי אפייה, ולכן הם אופים פיתות ישירות על גחלי המדורה או על פלי ברזל עגול הדומה למחבת הפוכה. הפיתה מוכרת בישראל ובארצות רבות במזרח התיכון ויש לה מגוון צורות וטעמים.



אפיית פיתות על פלי ברזל עגול



הלחם כסמל

- 50 בשל חשיבותו הרבה בתזונה היום-יומית זכה הלחם להיות סמל למשהו בסיסי וחיוני שאי-אפשר בלעדיו. בשפה העברית המילה "לחם" מופיעה בפתגמים ובביטויים רבים. בתורה נאמר לאדם: "בָּזַעַת אֶפְיָךְ תֹּאכַל לֶחֶם..." (בראשית ג, יט). כלומר על האדם להתאמץ מאוד כדי להתפרנס ולהרוויח את לחמו. אם אומרים על מישהו "נִשְׁבֵּר מְטָה לֶחֶמוֹ", פירוש הדבר שנפגעה פרנסתו ושהוא נשאר חסר-כול. לפי הפתגם "לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם" (דברים ח, ג), לא די לו לאדם במזון, בכסף וברכוש כדי להיות מאושר, אלא הוא זקוק גם לדברים אחרים, כגון תרבות ואמנות, כדי להעשיר את עולמו.
- 55 לא לחינם העניקו חז"ל (חכמינו זיכרונם לברכה) יחס מיוחד ללחם והקדישו לו ברכה מיוחדת: "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ". ברכה זו נאמרת לפני סעודה שבה אוכלים לחם.

מעובד לפי מוציאים לחם מן הארץ (1995). ג'ינו, יריב. גלילאו צעיר, גיליון 17 ולפי תעשיית לחם טרי וטעים (תשע"א).
ייטיב, בוסירה. עיניים, גיליון 123.

© כל הזכויות שמורות למחבר ולגלילאו צעיר.

© כל הזכויות שמורות למחבר ולעיניים.

תצלום: Ran Zisovitch/shutterstock.com

השאלות

16. מדוע הלחם חשוב לתזונתו של האדם לפי הקטע?

17. האדם הצליח לגדל חיטה ושעורה בכוחות עצמו.

מדוע היה זה הישג חשוב?

- ☐1 כי כך פיתח האדם זרעי דגן מיוחדים.
- ☐2 כי כך הגדיל האדם את כמות הדגן למאכל.
- ☐3 כי כך הצליח האדם להכין לחם בריא יותר.
- ☐4 כי כך האדם לא היה צריך לייבש את הגרגירים.

18. המְצָרִים הקדמונים היו הראשונים שהוסיפו שמרים לבצק של הלחם.

איזה שינוי חל בלחם בעקבות הוספת השמרים?

19. בקטע מתואר תהליך ייצור הלחם בתקופה קדומה ובימינו.

כתבו שני שינויים שחלו **בתהליך ייצור הלחם** מן התקופה הקדומה ועד ימינו.

1. בתקופה הקדומה _____ ,
לעומת זאת בימינו _____ .
2. בתקופה הקדומה _____ ,
לעומת זאת בימינו _____ .

20. בשורות 30–31 כתוב: "סוג הדגן משפיע על סוג הלחם המיוצר ממנו."

למה מתכוונים במילה ממנו?

1 ☐ לסוג הקמח

2 ☐ לסוג הדגן

3 ☐ לסוג הלחם

4 ☐ לסוג האקלים

21. השלימו את החסר במשפטים שבמסגרת לפי הקטע שקראתם.

סוג הדגן העיקרי שמגדלים בצפון הודו הוא ⁽¹⁾ _____, לעומת זאת סוג

הדגן העיקרי שמגדלים בדרום הודו הוא ⁽²⁾ _____.

הסיבה להבדל זה היא ⁽³⁾ _____.

22. א. בטבלה שלפניכם דוגמאות של לחם האופייני למדינות שונות.

השלימו את השורה האחרונה בטבלה לפי הקטע שהכותרת שלו היא **טף**.

המדינה	שם הלחם	סוג הדגן	הכלי שבו מכינים את הלחם
תימן	סֶלוֹף	חיטה	טבון – תנור העשוי חֶמֶר ובנוי מחוץ לבית.
מקסיקו	טוֹרְטִיָה	תירס	מחבת
צרפת	בֶּגֶט	חיטה	תנור
רוסיה	לחם רוסי	שיפון, שעורה או שיבולת שועל	תנור
איטליה	פּוֹקֶצָ'ה	חיטה	תנור
		טף	

ב. השלימו את המשפטים שלפניכם לפי הטבלה שלמעלה.

1. במדינה _____ אופים לחם מכמה סוגים של דגן.

2. לחם העשוי חיטה אופים במדינות אלה: _____, _____,

3. המשותף לבֶּגֶט, ללחם רוסי ולפּוֹקֶצָ'ה הוא: _____.

23. מהי המטרה העיקרית של הקטע שהכותרת שלו היא **טף**?

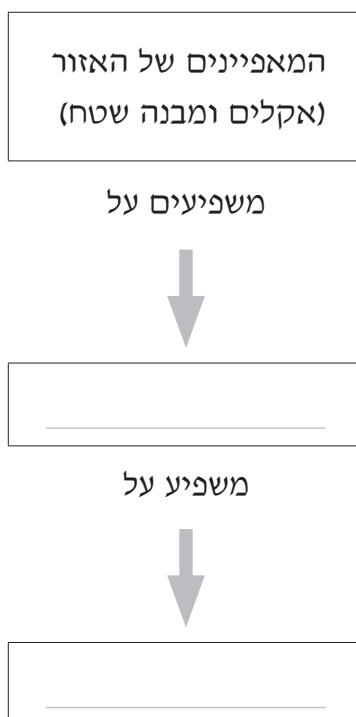
1 ☐ להוסיף מידע על אחד מסוגי הדגן.

2 ☐ לפרש את משמעות השם אֵינְג'רָה.

3 ☐ להסביר את מה שרואים בתצלום שבקטע.

4 ☐ לתאר את האקלים באתיופיה.

24. השלימו את החסר בתרשים שלפניכם לפי הקטע לחס במקומות שונים בעולם.



25. לפניכם משפט שהושמט מן הקטע על הלחם:

"בתנור האפייה גדול הממדים נאפות באותו זמן אלפי כיכרות לחם."

בקטע מוציאים לחם מן הארץ יש ארבע כותרות מְשֻׁנָּה.

לאיזו כותרת משנה בקטע שייך המשפט שהושמט?

1 ☐ איך התחיל האדם לייצר לחם? (שורות 5–14)

2 ☐ איך מייצרים לחם היום? (שורות 15–24)

3 ☐ לחם במקומות שונים בעולם (שורות 25–48)

4 ☐ הלחם כסמל (שורות 49–58)

26. בקטע שלפניכם מודגשות מילים.

"צפון הודו הוא אזור מישורי בחלקו, חם שם רוב השנה אך יש בו גם תקופה קרה, ולכן הוא מתאים לגידול חיטה. זו הסיבה שבדרך כלל אוכלים בצפון הודו לחם העשוי חיטה. לעומת זאת בדרום הודו המצב שונה." (שורות 34–39)

איזו מילה אפשר לכתוב במקום כל מילה מודגשת כך שמשמעות המשפט לא תשתנה?

1. במקום **לכן** אפשר לכתוב –

משום כך	אבל	למשל	אכן
(4)	(3)	(2)	(1)

2. במקום **לעומת זאת** אפשר לכתוב –

כי	בניגוד לכך	אף	משום כך
(4)	(3)	(2)	(1)

27. כתבו בשתי מילים את המילה המודגשת בכל משפט.

דוגמה:

האדם זקוק לתרבות ולאמנות כדי להעשיר את עולמו.

עולמו – פֶּלֶאָם שֶׁלֹא

1. אנשים מקפידים על תזונתם.

תזונתם –

2. האֵינֶנְךָ היא מעין פיתה וטעמה חמצמץ.

טעמה –

28. בשורות 21–22 כתוב – "... חלק מהן מגיעות לשתי מכוונות נוספות: האחת פורסת אותן והאחרת עוטפת אותן."

מה מציינות הנקודתיים במשפט זה?

1 פירוט ☐

2 הדגשה ☐

3 ציטוט ☐

4 דיבור ישיר ☐

29. בשורות 53–54 כתוב: "... פירוש הדבר שנפגעה פרנסתו..."

את המילה **פרנסתו** נחפש במילון בערך –

☐ 1 פְּרָנְסַת

☐ 2 פְּרָנְסוּ

☐ 3 פְּרָנְסָה

☐ 4 פְּרָנְסָתוּ

30. כתבו את המשפטים שלפניכם בלשון **רבים**.

האדם הבין שהוא יכול להשתמש בדגנים למאכל. הוא אסף זרעים של הדגנים הגדלים בשדות הבר וזרע אותם בשדות שלו.

בני האדם

בהצלחה!